آستان قدس رضوی

احکام شرعی اعتکاف

اداره پاسخگویی به سوالات دینی

«مطابق با فتاوای مراجع معظم تقلید»

۲۰ نکته در احکام عمومی اعتکاف

۵ نکته در احکام تخصصی معتکفین مسافر

۶ نکته در احکام تخصصی بانوان معتکف

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله:

«مَنِ اعْتَکَفَ إِیماناً وَ احْتِساباً غُفِرَ لَهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»

همه گناهان گذشته کسی که از روی ایمان و برای رسیدن به ثواب الهی معتکف شود، آمرزیده می‌شود.

کنزالعمال، ج ۷، ص ۲۴۰۰

۱- اعتکاف به خودی خود مستحب است و عبارت است از ماندن حداقل سه روز کامل (به نظر بسیاری از مراجع از اذان صبح روز اول تا مغرب روز سوم) در مسجد به قصد عبادت با شرایط خاص، البته عبادات مستحبی (مثل نمازهای مستحبی در این سه شب، عمل ام داوود و ...) به خودی خود بر معتکف واجب نیست.

۲- در هر زمانی که روزه گرفتن سه روز پشت سر هم صحیح باشد می‌توان اعتکاف کرد و بهترین زمان اعتکاف ده روز آخر ماه مبارک رمضان است، پس اعتکاف منحصر به ایام البیض (۱۳ و ۱۴ و ۱۵ ماه رجب) نیست.

۳- صحیح بودن اعتکاف شروطی دارد که مهمترین آنها عبارتند از:

۱- اعتکاف در مسجد جامع باشد. (در خصوصیات مسجدی که اعتکاف در آن صحیح است نظرات مراجع متفاوت است)

۲- معتکف باید روزه بگیرد.

۳- معتکف باید مستمر در مسجد بماند و خروج و توقف بدون ضرورت حتی برای لحظه‌ای اعتکاف را باطل می‌کند، بنابراین اگر معتکف به جهت دیدار با خانواده در موارد غیر ضروری (مانند احوالپرسی) ولو لحظاتی بیرون از مسجد بماند اعتکافش باطل می‌شود.

۴- معتکف باید دقت کند در صورتی که برای ضرورت (مثل سرویس بهداشتی) از مسجد خارج شد به کمترین زمان اعتکاف کند و سریعاً به مسجد بازگردد، تا آنجا که حتی اگر برای وضو گرفتن و یا شستن دستها، یا شستشوی دهان در داخل مسجد شرایط موجود باشد نمی‌تواند خارج از مسجد به این امور بپردازد.

۵- معتکفی که برای رفع حاجت و ضرورت از مسجد خارج می‌شود به نظر بسیاری از مراجع احتیاط آن است که نزدیکترین راه را برای رفت و آمد انتخاب کند، البته معتکف این نکته را هم دقت کند اگر انتخاب مسیر دورتر موجب توقف کمتر در خارج از مسجد می‌شود اولویت با مسیر دورتر است مثل اینکه مثلاً سرویس بهداشتی دورتر خلوت‌تر است و شخص زودتر به مسجد بر می‌گردد.

۶- اگر معتکف از محل اعتکاف عمداً و اختیاراً در غیر موارد مجاز خارج شود، اعتکافش باطل می‌شود، هر چند از روی ندانستن مسأله، یا فراموشی مسأله باشد. (البته نسبت به فراموشی نظرات فقها متفاوت است)

۷- اگر معتکف به خاطر کار ضروری (مثل انجام غسل واجب و یا شرکت در آزمونی سرنوشت ساز) از مسجد خارج شود ولی مدت خروجش طولانی گردد، به گونه‌ای که صورت اعتکاف از بین برود (به تصریح برخی از مراجع در حدود ۲ ساعت صورت اعتکاف به هم می‌خورد)، اعتکافش باطل است، هرچند خروجش از روی اکراه یا اجبار یا اضطرار و یا فراموشی باشد.

۸- توقف در قسمت‌هایی که معتکف می‌دانند مسجد است اشکال ندارد اما نسبت به اماکنی که شک داریم جزء مسجد است یا نه، مثل حیاط، اتاق خادم و ... و نشانه‌ای هم بر جزء مسجد بودن آن نداریم، حکم مسجد را ندارد. (نکته: در حرم مطهر رضوی، صحن قدس حکم مسجد را ندارد)

۹- هرگاه معتکف در مسجد جنب شود واجب است سریعاً برای غسل کردن از مسجد خارج شود و اگر بیرون نرود، اعتکافش به خاطر حرمت ماندن جنب در مسجد باطل می‌گردد، البته همانطور که گفته شد لازم است به مقدار ضرورت اعتکاف کند و همچنین بیرون ماندنش به قدری طول نکشد که صورت اعتکاف را به هم بزند.

۱۰- در جواز خروج برای انجام غسل مستحبی بین مراجع تفاوت نظر است و لازم است هر کس به نظر مرجع تقلید خودش عمل نماید. (می‌توانید نظر دقیق مرجعتان را از کارشناسان حاضر در مسجد بپرسید)

۱۱- قطع کردن اعتکاف مستحبی در دو روز اول جایز است (البته به شرطی که اعتکافش نذر معین نباشد) ولی با تمام شدن دو روز اول، (تمام شدن روز به نظر اکثر مراجع رسیدن مغرب است) روز سوم واجب می‌شود.

۱۲- اگر معتکف به هر دلیلی اعتکافش در روز اول باطل شد (مثلاً بعد از طلوع فجر وارد مسجد شد) باید دقت کند که اگر دو روز بعدی را با تمام شرایط اعتکاف در مسجد توقف کند باز روز دیگری بر او واجب می‌شود، چون همانطور که در نکته قبل گفته شد با دو روز توقف با شرایط در مسجد به نیت اعتکاف روز سوم واجب می‌شود ولذا چنین شخصی اگر نمی‌خواهد یا نمی‌تواند روز چهارم بماند، نباید از روز دوم دیگر نیت اعتکاف داشته باشد، بلکه فقط به نیت عبادت در مسجد بماند.

۱۳- روزه گرفتن، شرط صحت اعتکاف است بنابراین کسی که شرعاً روزه‌ی او باطل است اعتکافش نیز باطل خواهد بود، (مانند کسی که روزه برایش ضرر دارد و یا با ترس ضرر دارد و یا مسافری که شرایط گرفتن روزه در سفر را ندارد) البته برای این افراد نیز ماندن در مسجد ثواب زیادی دارد مخصوصاً اگر مشغول عبادت باشند. (مشروط بر اینکه امکانات فراهم شده در مراسم منحصر برای معتکفین شرعی نباشد)

۱۴- روزه‌ای که شرط اعتکاف است، لازم نیست این روزه‌ها مخصوص اعتکاف گرفته شود و البته معتکف باید دقت کند که اگر روزه‌ی قضا و یا روزه واجب دیگری مثل کفاره (درباره کفاره بین فقها تفاوت نظرات است) بر گردن دارد حتماً باید همان را نیت کند و نمی‌تواند روزه مستحبی بگیرد.

۱۵- به نظر بسیاری از مراجع تقلید در صورتی که اعتکاف فرزند موجب آزار و اذیت والدین باشد، اعتکاف باطل است و لازم است رضایت ایشان را جلب نماید ولی اگر موجب اذیت آنان نباشد احتیاط مستحب است اجازه بگیرد.

۱۶- انسان می‌تواند در لحظه آغاز اعتکاف شرط رجوع و انصراف از اعتکاف کند به این معنا که به زبان بیان کند که «معتکف می‌شوم مشروط بر اینکه اگر مشکلی برایم پیش آمد اعتکاف را رها کنم» در این صورت در وقت پیشامد آن مانع و مشکل، رها کردن اعتکاف اشکال ندارد حتی در روز سوم، ولی دقت داشته باشید که این شرط رجوع بعد از شروع اعتکاف یا قبل از شروع آن صحیح نیست بلکه باید همزمان با نیت اعتکاف باشد.

۱۷- به طور اجمالی می‌گوییم که بر شخص معتکف به نظر اکثر مراجع تقلید برخی از امور حرام است که عبارتند از:

۱- جماع و استمتاع

۲- بوییدن بوی خوش

۳- خرید و فروش

۴- جدال به قصد غلبه کردن بر طرف مقابل و اظهار فضل.

(البته هر کدام توضیحات و استثنائاتی دارد که لازم است معتکف در صورت ابتلا از کارشناسان دینی مسأله‌اش را سؤال کند.)

نکته: کندن مو، نگاه در آینه، شانه زدن برای معتکف اشکال ندارد.

۱۸- در صورتی که فردی غیر معتکف عطر بزند و بین معتکفین حاضر شود بر معتکف واجب است استشمام نکند.

۱۹- بنابر نظر بسیاری از مراجع تقلید معتکفین می‌توانند از مواد شوینده خوشبو استفاده کنند و یا غذاهای خوش طعم و بو مصرف نمایند و البته نباید استشمام کنند. (معتکفین گرامی جهت کسب اطلاع دقیق نسبت به نظر مرجع تقلید خود حتماً به کارشناسان احکام مراجعه نمایند تا در این موضوع دچار مشکل نشوند)

۲۰- انجام عمدی محرمات اعتکاف شرعاً گناه و معصیت است و موجب بطلان اعتکاف می‌شود البته جزئیات و فروعاتی در این مسأله وجود دارد که لازم است هر کس به نظر مرجع تقلید خودش مراجعه کند.

نکته: معتکفین گرامی در صورت داشتن سؤال شرعی می‌توانید به کارشناسان حاضر در مسجد مراجعه کنید و یا با شماره ۰۵۱۳۲۰۲۰ تماس بگیرید.

نکات تخصصی معتکفین مسافر

۱- یکی از شرایط واقع شدن اعتکاف روزه گرفتن است بنابراین کسانی که به هر دلیلی نمی‌توانند روزه بگیرند اعتکافشان نیز صحیح نخواهد بود.

۲- کسانی که مشهد وطن ایشان نیست و در مشهد شرعاً مسافر محسوب می‌شوند نمی‌توانند روزه بگیرند و به همین جهت اعتکافشان نیز صحیح نیست مگر آنکه در مشهد قصد ده روز نمایند و یا با شرایطی که خواهد آمد نذر روزه کنند.

۳- اگر مسافری که روزه‌ی قضا بر گردن ندارد با شرایط شرعی نذر کند (که از جمله شرایط خواندن صیغه نذر است) مثلاً بگوید: «برای خدا بر من است که روزهای ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ امسال را در سفر روزه بگیرم» باید در آن روزها روزه بگیرد، و با این روش به نظر اکثر مراجع تقلید اعتکافش صحیح خواهد بود.

سوال: آیا کسی که روزه قضا دارد، می‌تواند روزه مستحبی معین (مانند ایام البیض رجب) نذر کند؟

- حکم مسأله در دو صورت بررسی می‌شود:

الف) فرصت کافی برای انجام روزه‌ی قضای ماه رمضان و همچنین توانایی انجام آن را قبل از گرفتن روزه نذری‌اش دارد:
- اگر قصد داشته باشد که روزه نذری را بعد از روزه قضا بگیرد صحیح است. (امام خامنه‌ای)
- نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزه نذری قبل از روزه قضا جایز نیست. (آیت‌الله سیستانی)
- نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزه نذری قبل از روزه قضا اشکال دارد. (آیت‌الله مکارم)
ب) فرصت کافی، یا توانایی برای انجام روزه‌ی قضای ماه رمضان، قبل از گرفتن روزه نذری‌اش را ندارد:
- نذرش باطل است. (آیت‌الله سیستانی)
- بنابر احتیاط واجب نذرش باطل است. (آیت‌الله مکارم)
اگر در وطن نذر کند که در سفر سه روز ایام اعتکاف را روزه بگیرد، نذرش صحیح است. امام خامنه‌ای

نکته: برای اطلاع بیشتر با کارشناسان احکام سامانه پاسخگویی حرم به شماره ۰۵۱۳۲۰۲۰ مشورت شود.

۵- مسافری که با نذر روزه معتکف شده است نمازش را باید شکسته بخواند.

نکات تخصصی بانوان معتکف

۱- در صورتی که اعتکاف زن موجب از بین رفتن حق شوهرش شود (مثل خروج بدون اذن شوهر از منزل) بنابر فتوا یا احتیاط واجب، لازم است برای اعتکاف از شوهرش اذن داشته باشد.

۲- اگر خانم معتکف در بین اعتکاف حیض شود اعتکافش باطل است و باید سریعاً از مسجد خارج شود و حتی اگر جمع کردن وسایل مستلزم توقف بیشتر در مسجد است شرعاً حق جمع‌آوری وسایلش را ندارد.

۳- اگر خانم احتمال می‌دهد در بین روزهای اعتکاف حیض می‌شود، می‌تواند حین شروع اعتکاف شرط رجوع از اعتکاف نماید (یعنی به زبان بگوید که اگر عذری برایم پیش آمد مثلاً اینکه حیض شدم، بتوانم اعتکاف را رها کنم) که در این صورت هر زمان عذری برایش پیش آمد و اعتکاف را بهم زد، قضای اعتکاف بر عهده او نیست.

۴- اگر زن در حال اعتکاف مستحبی حائض شود، اگر در حین شروع اعتکاف، شرط رجوع کرده باشد، مطلقاً قضا لازم ندارد و در صورتی که شرط رجوع نکرده باشد چنانچه قبل از اتمام روز دوم حائض شود، باز هم قضای اعتکاف بر او واجب نیست ولی اگر بعد از اتمام روز دوم (که به نظر اکثر مراجع رسیدن مغرب است) حیض ببیند و شرط رجوع هم نکرده باشد برخی از مراجع مانند آیت الله سیستانی نسبت به قضای اعتکاف احتیاط کرده‌اند ولی برخی دیگر از مراجع تقلید مانند امام خامنه‌ای و آیت الله مکارم شیرازی در این صورت هم قضا را واجب نمی‌دانند که لازم است هر مکلفی به نظر مرجع خویش مراجعه نماید.

۵- اعتکاف خانم مستحاضه صحیح است ولی مستحاضه باید توجه داشته باشد که به نظر برخی از مراجع مانند امام خامنه‌ای لازم است وظیفه خود را نسبت به غسلها و برخی از واجباتش رعایت کند که لازم است خانم در این زمینه از کارشناسان راهنمایی بگیرد.

۶- اگر خانمی قبل از اعتکاف و یا حین آن دچار لکه بینی شد لازم است با مراجعه به کارشناس فقهی مسأله‌ی وی به طور موضوعی و دقیق بررسی شود، (که آیا لکه مورد نظر حیض است یا استحاضه؟) زیرا روشن شدن این موضوع در صحت و یا بطلان اعتکاف تأثیرگذار است.